

УДК 331

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ Й СОЦІАЛЬНІ ФАКТОРИ ТА НАСЛІДКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Александрова Г.М.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

У даній статті узагальнено основні проблеми пенсійної системи. Розглянуто, які чинники зумовлюють необхідність реформування пенсійної системи. Виявлено наслідки впровадження пенсійної реформи в Україні. Визначено пріоритетні напрямки реформування пенсійної системи. Узагальнено особливості проведення пенсійної реформи.

Ключові слова: пенсійна реформа, пенсійна система, пенсія, Пенсійний фонд, держслужбовці.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день пенсіонери знаходяться на межі бідності. Стан пенсійної системи є незадовільним і саме це свідчить про необхідність проведення пенсійної реформи. Основною метою якої є забезпечення достойного рівня життя громадянам,

які протягом свого трудового життя сплачували пенсійні внески, не приховуючи своїх трудових доходів. Але закон про пенсійне забезпечення, який був прийнятий з 01 жовтня 2011 року, не вирішує нинішніх проблем в галузі і містить низку суперечливих положень. Актуальності дослі-

дження процесу реформування пенсійної системи України набувають у світлі динамічної зміни пенсійного законодавства, а також нестійкого зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми пенсійної реформи сьогодні обговорюють усюди: в періодичних виданнях, ЗМІ та через інші джерела масової інформації. Це питання досліджували такі науковці, як: Н. Андрусевич, Н. Королєвська, В. Тягнирядно, О. Гашинський та інші.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення основних фінансово-економічних та соціальних факторів впровадження пенсійної реформи в Україні, та їх наслідки.

Виклад основного матеріалу. Мета запроваджені пенсійної реформи полягає у збалансуванні витрат держави на соціальні гарантії, зокрема – пенсії, та доходи, за рахунок яких ці витрати фінансуються. Тому, багато хто з дослідників дає таку дефініцію пенсійній реформі – це спроба урівноваження дохідної та видаткової частин бюджету Пенсійного фонду України.

Основні проблеми пенсійної системи полягають у наступному:

- Україна відноситься до держав із старіючим населенням, саме це обумовлює систематичне погіршення співвідношення між громадянами працездатного і непрацездатного віку;

- низький рівень пенсій більшості осіб, що досягли пенсійного віку: понад дві третини пенсіонерів отримують пенсії до 1 тис гривень. У той же час, середній розмір «спеціальних» пенсій щонайменше у 2,5 рази перевищує середній розмір пенсії призначеної на загальних умовах;

- незбалансований бюджет Пенсійного фонду. У 2010 році з держбюджету на покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України виділено майже 27 млрд. гривень;

- видатки на пенсійне забезпечення вже сягнули 16,3% ВВП. При цьому не слід забувати, що розмір пенсійних внесків становить 35 відсотків, що набагато вище, ніж в інших країнах Європи: Угорщина – 26,5, Франція – 24%, Чехія – 28%, Швеція – 18,9%. Проте й цього недостатньо для покриття пенсійних видатків;

- на даний час існує розрив між розмірами пенсій жінок і чоловіків. Для жінок встановлено нижчу межу працездатного віку, вони мають меншу тривалість стажу, заробітна плата жінок в середньому майже на 30 відсотків нижча ніж у чоловіків;

- середній розмір пенсії за віком у жінок становить в середньому 872,60 гривень, у чоловіків – 1327,06 гривень. Отже, розмір пенсії за віком жінок вдвічі менший за розмір пенсії за віком чоловіків;

- нинішній Уряд постав перед необхідністю збалансувати доходи і видатки Пенсійного фонду [6].

При цьому, урядові ініціативи передбачають функціонування пенсійної системи на основі ряду принципів:

1) запровадження II рівня пенсійної системи.

Головними рисами даного положення є наступні:

- накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування буде запроваджена в рік, в якому буде забезпече-

но бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду України;

- учасниками цієї системи будуть особи, яким на дату запровадження системи виповнилося не більше 35 років;

- розмір страхового внеску на дату впровадження системи передбачається встановити у розмірі 2 відсотків із подальшим його щорічним підвищенням на один відсоток до досягнення 7 відсотків;

- адміністрування страхових внесків накопичувальної системи здійснюватиметься через Пенсійний фонд України. Через 2 роки після запровадження сплати страхових внесків до накопичувальної системи її учасники матимуть право обирати недержавні пенсійні фонди, в яких накопичуватимуться їх пенсійні кошти.

2) Збільшення бази для нарахування єдиного соціального внеску:

- підвищити максимальну величину, з якої з 1 січня 2011 р. буде справлятися єдиний соціальний внесок з 15 до 17 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

3) Врегулювання пенсійного забезпечення держслужбовців:

- обмежити максимальний розмір пенсії на рівні 12 розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (на сьогодні це 8808 гривень);

- для обчислення пенсії зменшити з 90 до 80 відсотків заробітну плату держслужбовців, яка є базою для призначення цих пенсій;

- достроково (за півтора року) призначена пенсія державним службовцям, депутатам, прокурорам, суддям буде виплачуватися лише непрацюючим пенсіонерам;

- на період роботи замість спеціальних проводити виплату трудових пенсій в розмірах, визначених за нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

- призначати «спеціальні» пенсії особам, які мають право на пенсію зі зниженням пенсійного віку (чорнобильці, шахтарі), лише при досягненні загальноновстановленого пенсійного віку, а до цього часу в розмірі – визначеному за нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

- підвищити з 2013 р. пенсійний вік для чоловіків-державних службовців до 62 років. Цей вік буде граничним, інститут продовження перебування на державній службі буде скасовано.

4) Врегулювання пенсійного забезпечення працівників бюджетної сфери:

- з метою покращення умов пенсійного забезпечення працівників бюджетної сфери (освіти, культури та охорони здоров'я) при виході на пенсію пропонується запровадити одноразову допомогу у розмірі 10 призначених їм пенсій.

5) Врегулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців:

- період перебування на військовій службі буде збільшено з 20 до 25 календарних років;

- строк служби буде визначатися лише у календарному обчисленні, пільгові (для окремих категорій військових) коефіцієнти будуть застосовуватися лише при визначенні вислуги років;

- при виході на пенсію і подальшому працевлаштуванні на цивільну роботу колишній вій-

ськовослужбовець буде отримувати свою пенсію. Разом з тим, на час роботи та одержання зарплати пенсія таких працюючих пенсіонерів індексуватися не буде;

– допомога військовослужбовцям при виході на пенсію буде виплачуватися у раніше встановлених розмірах.

6) підвищення пенсійного віку для жінок:

– пропонується розпочати десятирічний етап збільшення пенсійного віку для жінок з 55 до 60 років на 6 місяців кожного року;

– як компенсатор на період підвищення віку пенсія жінок буде збільшуватися на 2,5% за кожні півроку. За десять років розмір пенсії може зрости максимально на 25 відсотків.

7) удосконалення порядку призначення, перерахунку пенсій:

– підвищити мінімально необхідний страховий стаж для одержання пенсії за віком з 5 до 15 років;

– для новопризначених пенсій підвищити нормативну тривалість страхового стажу для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі для жінок з 20 до 30 років та для чоловіків з 25 до 35 років;

– для призначення пенсії брати розмір середньої заробітної плати за три календарні роки, що передують року звернення за призначенням пенсії, а перерахунок пенсії проводити із середньої заробітної плати, з якої призначено (перераховано) пенсію;

– проводити перерахунки пенсій працюючим пенсіонерам, які отримують пенсію за вислугу років, тільки після досягнення пенсійного віку;

– проводити призначення пенсій із заробітної плати лише за даними персоналізованого обліку [6].

Необхідність проведення пенсійної реформи обумовлюється демографічною та економічною ситуацією в країні, загальносвітовою тенденцією.

В Україні, як і в усьому світі, продовжуються процеси старіння населення, а пенсійний вік один із найнижчих у світі.

Особливостями проведення пенсійної реформи в Україні є:

- Збереження гарантій;
- Поступовість;
- Соціальна справедливість;
- Наявність компенсаторів [3].

Таким чином пенсійна реформа направлена на забезпечення:

- Гарантії стовідсоткової виплати пенсії зараз і в майбутньому;
- Встановлення соціально справедливої системи пенсійного забезпечення;
- Підвищення престижності роботи працівників бюджетної сфери;
- Детінізації економіки;
- Подальшого економічного зростання;
- Запровадження II рівня пенсійної системи [5, с. 35].

Чинники, що зумовлюють необхідність реформування пенсійної системи:

– *Суспільно-політичні* – пристосування до умов ринкової економіки та демократичного суспільства, необхідність переходу від державного соціального забезпечення до обов'язкового соціального страхування, формування у населення

почуття відповідальності за добробут наявних і майбутніх поколінь пенсіонерів

– *Демографічні* – старіння населення, зростання навантаження на населення працездатного віку;

– *Економічні* – постійне зростання пенсійних видатків вимагає пошуку нових джерел та механізмів їх фінансування, перетворення тягара соціальних видатків на важіль конкурентоспроможності інвестиційний ресурс (накопичувальні пенсійні схеми) [4, с. 26].

Пенсійна реформа вже найближчим часом призведе до збільшення безробіття та соціальної напруги в суспільстві.

У першу чергу постраждають молоді люди, які сьогодні закінчують вищі навчальні заклади. Неможливо буде знайти перше робоче місце. Ті робочі місця, на які могли б прийти молоді та енергійні працівники, будуть зайняті людьми старшого віку.

Також страждатимуть люди старшого віку, які шукають роботу. Їм і сьогодні важко знайти місце праці і допрацювати до пенсії.

Тому в результаті так звана пенсійна реформа призведе до ще одного, можливо, основного негативного наслідку.

Внаслідок здійснення реформи буде впроваджено багаторівневу пенсійну систему, побудовану на засадах соціальної справедливості, солідарності поколінь та соціального страхування. Це розширить можливості для підвищення добробуту людей похилого віку та зміцнення потенціалу економічного зростання.

Створення адекватної ринковій економіці пенсійної системи підвищить рівень відповідальності громадян за свою долю, спонукає їх залишати частину зароблених коштів на старість, допоможе подолати патерналістські настрої та очікування, швидше адаптуватися до нових умов життя [1, с. 22].

Здійснення пенсійної реформи дасть змогу подолати бідність серед людей похилого віку, які все життя добросовісно працювали і створювали національне багатство.

Багаторівнева пенсійна система – це шлях до поступового зближення співвідношення між середніми розмірами пенсій і заробітної плати – з 34 до 65%. Будуть усунуті чинники соціальної несправедливості, перерозподілу коштів Пенсійного фонду на користь пільгових категорій. Доходи пенсіонерів перевищать прожитковий мінімум.

Пенсійна реформа адресується не тільки старшим поколінням, але й молодим, яка набуває завдяки цьому впевненості у своєму майбутньому.

Реформована пенсійна система стане потужним джерелом довготривалих інвестицій в економіку країни. Протягом 10 років їх обсяги можуть досягти близько 25 млрд. гривень. Це сприятиме розширенню зайнятості, зростанню доходів громадян та зміцненню фінансової бази пенсійної системи.

Подальше блокування пенсійної реформи мало б надзвичайно негативні наслідки для держави і людей, законсервувало б неприпустимо низький рівень пенсійного забезпечення. Спроби підвищити пенсії до рівня 50–60% заробітної плати без здійснення пенсійної реформи і запровадження багаторівневої пенсійної системи тільки

шляхом збільшення нарахувань на фонд оплати праці до 60-70% будуть непосильним тягарем для економіки.

Насамперед, зайняте населення буде зацікавлене у власному матеріальному забезпеченні на старість чи на випадок раптової непрацездатності. Крім того, як вже зазначалося, внаслідок зменшення податкового тиску велика кількість підприємств вийде з «тіні», що в свою чергу обумовить зростання надходжень до солідарної пенсійної системи. Звичайно, як і будь-що нове, реформа викличе певне незадоволення, оскільки тимчасово буде обмежено розмір пенсій працюючим пенсіонерам та зменшиться кількість пільгових пенсій.

Вважаємо, що впровадження пенсійної реформи є однією з найважчих процедур. Це доволі тривалий процес, і необхідно буде мінімум 10, а те й 20 років, щоб перейти від державного монополізму до повноцінного функціонування пенсійних фондів.

Сьогодні Україна має всі можливості для того, щоб перетворити пенсійну реформу із непопулярної у популярну. З одного боку, в суспільстві існує надзвичайна незадоволеність роботою існуючої системи, адже більшість пенсіонерів отримують мізерні пенсії. З іншого – в системі наявна патологія, що не дозволяє їй функціонувати ефективно: пенсіонери мають можливість продовжувати працювати та отримувати зарплату одночасно із отриманням пенсій у повному обсязі, які держава сплачує за рахунок внесків населення що працює. Усунення цього викривлення

разом із запровадженням матеріальних стимулів довше не виходити на пенсію, може нівелювати негативні суспільні наслідки підвищення пенсійного віку [2].

Висновки і пропозиції. Таким чином, варто зазначити, що при проведенні ефективної пенсійної реформи нині необхідно враховувати такі фактори:

– без розвитку економіки ніколи не буде бездефіцитного бюджету Пенсійного фонду. Стимулювання підприємництва, створення умов для конкуренції дозволить створювати робочі місця. Відповідно, зростуть і відрахування в Пенсійний фонд;

– пенсійна реформа не дасть ефекту, поки половина економіки знаходиться в тіні. Зокрема, підприємствам повинно бути вигідно платити легальну зарплату. Виведення зарплати з тіні збільшить надходження до Пенсійного фонду на 42 мільярди гривень, що майже удвічі перевищує нинішній дефіцит ПФ;

– бюджетні кошти повинні витратитися на реформи, а не на проїдання. Дефіцит Пенсійного фонду повинен покриватися не за рахунок малозабезпечених, а за рахунок бюджетної економії. Необхідно скоротити витрати на утримання депутатів, чиновників, а також ліквідувати схеми розкрадання держбюджету;

– однією з цілей реформ повинно стати зростання соціальних стандартів. Зокрема, необхідно переглянути споживчий кошик і таким чином домогтися збільшення мінімального прожиткового мінімуму, мінімальних пенсій і зарплат.

Список літератури:

1. Соціальне страхування: Збірник нормативних актів, ч. II, Київ. – 2011 р.
2. Міжнародний центр перспективних досліджень [http://www.icps.com.ua/reforms/pension_reform.html]
3. Головное управління Пенсійного фонду України [http://pfu.cv.ua/news1528.php]
4. Гнибиденко І. «Пенсионная реформа в Украине: состояние, проблемы, перспективы» // Экономика Украины. – 2012 р.
5. Сирота І. М. «Право пенсійного забезпечення в Україні» // Підручник. – 2011 р.
6. Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи».

Александрова А.Н.

Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского

ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ ВНЕДРЕНИЯ ПЕНСИОННОЙ РЕФОРМЫ В УКРАИНЕ

Аннотация

В данной статье обобщены основные проблемы пенсионной системы. Рассмотрены, какие факторы обуславливают необходимость реформирования пенсионной системы. Выявлены последствия внедрения пенсионной реформы в Украине. Определены приоритетные направления реформирования пенсионной системы в Украине. Обобщены особенности проведения пенсионной реформы.

Ключевые слова: пенсионная реформа, пенсионная система, пенсия, Пенсионный фонд, госслужащие.

Aleksandrova H.M.

Donetsk National University of Economics and Trade
of Mikhail Tugan-Baranovskogo

FINANCIAL, ECONOMIC AND SOCIAL FACTORS, IMPLICATIONS OF PENSION REFORM IN UKRAINE

Summary

This article summarizes the main problems of the pension system. Let's consider what factors contribute to the need to reform the pension system. It's revealed the effects of the implementation of the pension reform in Ukraine. Decide on that pension reform is directed. As well it's acquainted with the features of the pension reform.

Keywords: pension reform, pension system, pension, Pension Fund, civil servants.